

Nr 10.

Ankom till riksdagens kansli den 25 augusti 1914 kl. 4 e. m.

*Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 10 i
anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t
angående utfärdande av föreskrift, att rusdrycker ej få
finnas ombord å flottans fartyg.*

I en inom andra kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 205, har herr Liljedahl hemställt, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådana bestämmelsers utfärdande, att inga rusdrycker få finnas ombord å den svenska flottans fartyg».

Till stöd för denna hemställan har motionären anfört följande:

»Sverige behöver en stark flotta, då icke mindre än 80 procent av dess befolkning bo i de härader och städer, som ligga vid kusten, och för alla partier står detta behov som ett erkänt faktum. Vid innevarande riksdag föreligga också olika förslag till lösningen av frågan om ny anskaffning av fartygsmateriel. Död är och förblir dock all materiell massa, om den ej förbindes med det liv, som kan göra den handlingskraftig. Krigsflottans duglighet beror av den rätta avvägningen mellan den materiella massan och det intellektuella, fysiska och moraliska mått av levande kraft, som styr det hela. Ett litet land med begränsade resurser måste framför allt efterse, att det kan uppnå största möjliga moraliska kraftprestation i ett krig. Därför duger det icke att hålla det stora folkförädlingsproblemet utanför Sveriges krigsmakt. Det måste skjuta in en viktig uppgift även där. På militärbefälet måste

Motionen.

nationen ställa den oavvisliga fordran, att det just för landets säkerhets skull gör de personliga offer av njutningslystnad, vilka äro nödvändiga för genomförandet av moraliska reformer inom krigsmakten.

Ingen kan bevisa, att vår flotta stärkes genom starka drycker ombord. Ingen kan ådagalägga, att de behövas för vidmakthållandet av verkliga krigsmannaegenskaper eller för beredande av en sann glädje ombord. Däremot kunna dessa drycker lätt verka i motsatt riktning.

Inspektören för flottans övningar till sjöss, amiral W. Dyrssen, säger i ett ombord å pansarbåten Oskar II den 13 februari 1913 dagtecknat yttrande, som i bilaga åtföljde andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 8 vid 1913 års riksdag, bland annat följande: »Den omständigheten, att öl ingår i den dagliga utspisningen för manskapet under sjötjänstgöring, ävensom att detsamma under dylik tjänstgöring utspisas såsom extra förplägnad, har givetvis sin orsak i de säregna förhållanden, under vilka tjänsten ombord utövas. Väderleksförhållandena, särskilt vintertid, samt de förekommande, ofta ansträngande arbetena framkalla där mången gång ett behov av stimulerande medel som av den med sjölivet obekante ej kan till fullo inses».

I detta amiralens yttrande framhålles sålunda, att alkoholen äger en stärkande förmåga, som stimulerar den trötte och ansträngde, och därför bör ölet bibehållas. Sanningen är ju dock den rakt motsatta. Just på grund av de stora ansträngningar, som flottans befäl och manskap tidvis ha att utstå, böra spritdrycker ej ingå i livet ombord. Om det vore sant, att ölet, såsom amiral Dyrssen påstår, verkligen stärker krafterna hos flottans manskap, så borde ju framför allt de svagaste erhålla öl. Och de svagaste äro skeppsgossarna. Men nu upplysa de sjö-militära utlåtandena, att dessa skeppsgossar icke erhålla något öl i sin spisordning.

Vidare betonas det i myndigheternas yttranden, som i bilagor åtföljde nämnda utskottsutlåtande, att ölet måste finnas å flottans fartyg såsom *medel mot förkylning*. I ett yttrande från Karlskrona (bilaga III) heter det: »Den stimulerande egenskap, som förtärandet av en halv öl kan hava, är ur sanitär synpunkt stundom av ett välgörande inflytande i och för förhindrandet av förkylningar av manskap, vilka av en eller annan anledning blivit utsatta för kyla och väta, något som till sjöss mycket oftare blir fallet än under lanttjänstgöring». Men skeppsgossarna berövas ju detta skydd mot förkylning, vilket borde synas hjärtlöst för de myndigheter, som avgivit dessa om djup okunnighet i alkoholfrågan vittnande yttranden.

Under de stränga klimatförhållanden, som råda i vårt land, kommer nog vår armé att utsättas för ett vinterfälttågs strapatser, om vi få ett krig oss påsant. Vid de vinterövningar, som redan nu bedrivs med volontärer och till skidlöpartjänst uttagna värnpliktige, får just på grund av den ofta rådande starka kölden jämte andra orsaker ingen alkohol ingå i utrustningen. De sjömilitära myndigheterna synas icke äga en aning om det kända faktum, att alkoholen ej höjer kroppsvärmen utan driver blodmassan i ymnigare mängd ut till huden — genom att åderväggarnas muskulatur förslappas av alkoholgiftet — där blodet avkyles vid beröringen med den kalla luften, varför kroppstemperaturen sänkes i stället för höjes vid alkoholförtäring. Särskilt måste detta gälla för flottan, ty på sjön är det ofta kallare än i land. Alltså föreligger här ytterligare ett skäl att bemanna vår flotta med en alkoholfri besättning.

Kaptenen vid flottan E. Hägg riktade i Svenska Dagbladet för den 26 april 1913 ett häftigt angrepp mot andra kammarens majoritet, därför att vid samma års riksdag fattats beslut i anledning av en motion, väckt av herrar Nilsson i Örebro, Persson i Tällberg, Thorsson och Kronlund, om riksdagsskrivelse angående ölets borttagande ur flottmanskapets spisordning. Hr Hägg berörde i sin artikel bland annat den disciplinära sidan av denna ölfråga med presterande av följande bevisföring: »Dels skulle räfsterna till förhindrande av ombordsmuggling av öl föranleda en ändlös rad av krigsrättsmål, dels skulle permittenterna från fartygen, då de någon gång kommo i land från sina torrlagda flytande hem, taga igen vad de under veckor gått miste om på ett sätt, som ingalunda bleve för dem eller samhället gagneligt.»

Mig synes detta resonemang av en officer vara en bedrövlighet bankruttförklaring i fråga om befälsföring. Kan en sådan anklagelse mot sjöofficerskåren som den, vilken innehålles i kapten Häggs påstående, vara berättigad. Jag tror det icke. Där antydes, att befälet ej mäktar förekomma en rent av hejdlös dryckenskap i land och ett disciplinärt brytande i massa av givna order, därest ölet borttoges ur manskapets spisordning. Sanningen om disciplinen är dock den, att befälet *skall* ha sin trupp i hand och uppfostra soldaterna eller matroserna även till nyktra människor. Men jag medgiver, att detta försvåras betydligt, om befälet för sin del använder spritdrycker ombord, medan manskapet förbjudes detta. Det är därför nödvändigt att här taga steget fullt ut i logisk riktning. Ett personligt föredöme i förmågan att leva utan alkohol ombord å befälets sida skulle verka bättre på manskapets för-

måga av samma levnadskonst än alla andra åtgärder tillsammans. Givetvis skulle även de bästa avsikter i ett och annat fall komma att misslyckas, men där massfall av fylleriförseelser och orderbrott mot smuggling av spritdrycker skulle förekomma vid flottan efter en torrläggning, så bleve ett sådant misslyckande icke en verkan av den nyktra folkmening, vilken står bakom andra kammarens majoritet, utan i stället en följd av den vanvård av trupp, som alltid är förkastlig. Här är det fråga om *allvar* vid stärkandet av vår flotta och ej, såsom hr Hägg säger, om fanatism.

Pinsamt verkar det, då de sjömilitära myndigheterna i utlåtanden, som avgivits under ämbetsmannaansvar, framhålla, att ölet behövs för att giva manskapet någon *förströelse* i det enformiga livet inom relingarna. Har man ombord å Sveriges flotta intet annat glädjeämne än alkohol att bjuda manskapet?

Det går för närvarande en ren våg av nationell offervillighet genom Sveriges folk, men den avart av nationalism, varom en talare i andra kammaren vid remissen av den kungl. försvarspropositionen vid denna riksdag erinrade, vill gärna förbinda patriotism med alkohol. Detta uttalande väckte trots sin sanning häftiga protester inom en del av landets press. Det blir då genom denna motions framläggande ett tillfälle för riksdagen att uttala det förtroendet till flottans befälskårer, att de för sin del icke vilja vara delaktiga i en sammankoppling av fosterlandskärlek och alkohol utan gärna se, att Sveriges flotta *hedras* med en alkoholfri besättning. Vid besök i utländska hamnar finge våra sjöofficerare i så fall tillfälle att för främmande gäster, som möjligen besöka dem ombord, visa, att officerarna vid *det svenska folkets egen flotta* verkligen representera Sveriges folk i dess bästa strävanden och icke representera en isolerad överklass med dess förvekligade levnadsvanor.»

I anledning av denna motion har andra kammarens utskott anfört följande:

Andra kam-
marens andra
tillfälliga ut-
skott.

»Vårt folks frigörande från vanan att använda alkoholhaltiga drycker såsom njutningsmedel är ett krav, som alltmer trätt i förgrunden, och vid förverkligandet härav är det statsmakternas plikt att lämna sitt kraftiga bistånd.

Riksdagen har också insett, att den tid, varunder landets söner utbildas för fyllandet av deras högsta medborgerliga skyldighet, nämligen den att i farans stund försvara sitt fosterland, icke får bli sådan, att där-

under mindre goda vanor kunna förvärvas. I stället bör värnpliktstiden dana och utbilda goda medborgerliga egenskaper.

Riksdagen beslöt också år 1904 en skrivelse till Kungl. Maj:t angående förbud mot all utskänkning av öl å arméns lägerplatser, ävensom inom arméns och flottans samt kustartilleriets kasernområden.

Första kammarens första tillfälliga utskott yttrade 1901 i samband med redan då väckt motion angående utskänkningen å lägerplatserna:

»Det lider intet tvivel, att det är en lika allmänt utbredd som rättmätig önskan, att ingenting, som kan göras, bör underlåtas för att landets manliga ungdom må, utöver den förmåga av vapnens bruk, som under mötestiden förvärvats, även därifrån hemföra vinsten av goda vanor i det enskilda livet och den moraliska styrka att motstå frestelsen till förtärandet av starka drycker, som en längre tids avhållsamhet från detta bruk otvivelaktigt skänker. I den ålder, under vilken värnplikten fullgöres, bildas vanor och mottagas intryck ofta bestämmande för framtiden.»

Flottan berördes likväl icke i 1904 års skrivelse, och det har uttalats en förmodan, att detta berodde på ett förbiseende.

Vid 1913 års riksdag väcktes emellertid en motion av hrr E. A. Nilson i Örebro, Persson i Tällberg, Thorsson och Kronlund, vari hemställdes, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, det Kungl. Maj:t täcktes taga under övervägande, huruvida ej artikeln öl lämpligen bör kunna borttagas såväl ur spisordningen för friska å flottans fartyg som ock såsom extra förplägnad.»

Denna motion blev av andra kammaren bifallen, men avslogs av första kammaren.

Den nu av herr Liljedahl väckta motionen är en utvidgning av denna nyss berörda motion. Under det att motionärerna från i fjol endast åsyftade att borttaga ölet för manskapet, åsyftar herr Liljedahls nu väckta motion att ombord å flottans fartyg förbjuda varje användning av rusdrycker såsom njutningsmedel. Även underofficerare och officerare skulle sålunda ställas under de bestämmelser, som andra kammaren år 1913 uttalade sig för beträffande manskapet.

Utskottet är ock av den uppfattningen, att de lagar, som i hithörande fall stiftas för manskapet, också böra gälla för officerarna och underofficerarna. Utskottet ser frågan ur social och fosterländsk synpunkt och understryker det förut gjorda uttalandet, att våra värnpliktige under sin utbildningstid böra uppfostras till starka och goda karaktärer, icke minst med hänsyn till avstående från bruket av alkoholhaltiga drycker. Det goda exemplet, som befälet här skulle kunna föregå med, vore säkert av

utomordentligt stor betydelse. En lag, som gjorde åtskillnad på manskap och befäl, skulle ock ombord å ett fartyg framträda särskilt starkt såsom en klasslagstiftning. Detta bör enligt utskottet undvikas.

Utskottet vågar också tro, att flottans befäl gärna skulle bringa detta offer — om de anse avståendet från rusdrycker vara ett offer — såvida de visste, att de därmed bidroge till vårt folks allmänna lyftning till ökad nykterhet.

Den förnämsta invändning, som torde komma att göras, är dock den, att det icke finnes någon dryck, som på ett tillfredsställande sätt kan ersätta ölet såsom måltids- och läskedryck. Denna invändning torde icke vara befogad. Genom det meddelande från Stockholms Bryggerier, Grönwalls svagdricksbryggeri, som bifogas (Bil. 1) framgår tvärtom, att en alkoholsvag dryck fullt ut lika hållbar som ölet kan framställas. Ombord å de större fartygen finnas därjämte anordningar för framställandet av kol-syrade drycker, och intet oöverstigligt hinder torde möta för att utvidga dessa, om så skulle erfordras. Enligt uppgift användes i den engelska handelsflottan icke öl till manskapets utspisning. Manskapet erhåller i stället ett mått fruktsaft.

Att förefintliga svårigheter kunna övervinnas, såvida man blott fått blicken öppen för frågans stora nationella och principiella innebörd, framgår därav, att, enligt ingångna underrättelser, å de norska och amerikanska örlogsflottorna vidtagits sådana åtgärder som de här åsyftade.

Norska stortinget har efter en längre debatt med 85 röster mot 29 gjort följande uttalande:

»Regeringen anmodas att sörja för att förbud mot begagnande av rusdrycker genomföres under militära övningar både till lands och sjöss, gällande såväl officerare som soldater.»

Försvarsministern har, enligt vad utskottet genom utrikesdepartementet och svenska beskickningen i Kristiania inhämtat, godkänt stortingets beslut och enligt uppgifter i pressen skall regeringen i sin helhet även ha gjort detsamma.

Förenta staternas sjöminister, mr Josephus Daniels, har den 5 april i år utfärdat en order, som i översättning lyder:

»Förtäring eller införsel för förtäring av alkoholhaltiga drycker å något av flottans fartyg eller örlogsvarv eller station är strängt förbjudet, och den kommenderande officeren göres personligen ansvarig för tillämpandet av denna order». (»The use or introduction for drinking purposes of alcoholic liquors on board any naval vessel or within any navy yard

or station is strictly prohibited, and commanding officers will be held directly reponsible for the enforcement of this order»).

Uppslaget till förbudet har, enligt vad utskottet fått sig meddelat, givits av militäröverläkaren, dr William C. Braistad, som i en rapport framhållit faran av alkoholbruket ombord å flottans fartyg och å dess stationer, och med särskild tanke på de nyblivna officerarna (ungdomar från 22 års ålder) föreslog han, att förbudet skulle gälla både officerare och manskap.

Om vid fartygs besök i utländska hamnar eller eljest ombord någon festlighet anordnas, vid vilka s. k. skålar utbringas, må endast ojäst druvvin användas. Om emellertid i något särskilt fall internationell artighet skulle kräva något undantag från regeln, så bör framställning därom göras till marindepartementet.

Förbudet trädde i kraft den 1 juli.

Med anledning av den framkastade invändningen, att ett bifall till föreliggande motion skulle medföra, att ombord å ett flottans fartyg icke en fartygsläkare skulle kunna medtaga någon uteslutande för medicinskt ändamål avsedd alkoholhaltig dryck, så har utskottet förvissat sig om, att motionären icke har med sitt yrkande åsyftat detta. Utskottet är även för sin del av den uppfattningen, att det är rusdryckernas bruk såsom njutningsmedel, vilket här bör ersättas med bruk av andra, för vårt folks andliga och kroppsliga hälsa mindre farliga drycker.

Med allt erkännande av den duglighet flottans befäl gjort sig känt för, kan utskottet dock icke underlåta att framhålla den stora risk, som *kan* ligga i att befälet ombord begagnar sig av rusgivande drycker. Det torde dock vara ofrånkomligt fastslaget, att även rätt ringa mängder alkohol kunna verka nedsättande på våra förnämsta själsegenskaper. Även en obetydlig mängd alkohol kan sålunda förringa förmågan att snabbt kunna uppmärksamma och fatta. På inga torde dock i detta hänseende så stora krav kunna ställas som just på våra sjömilitärer, där de minsta handlingar och de kortaste ögonblick kunna innebära räddning eller förlust av de största värden.

Med anledning av vad utskottet sålunda anför, får utskottet hemställa,

att andra kammaren måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådana bestämmelsers utfärdande, att inga rusdrycker (med undantag av för medicinskt ändamål avsedda) få finnas ombord å den svenska flottans fartyg.»

Reservation hade anmälts av herrar *Kant* och *Gustafsson* i Brånsta, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl Maj:t anhålla om sådana bestämmelsers utfärdande, att starkare alkoholhaltiga drycker än vin och öl icke må annat än för medicinska och tekniska behov få finnas ombord å den svenska flottans fartyg.

Den i utlåtandet omnämnda bilagan var av följande lydelse:

Ledamoten av Riksdagens Andra kammare Herr Redaktör M. Enderstedt,
Stockholm.

Vi erbjuda oss att leverera en, under garanti av de fullständigaste tekniska resurser, som hittills stå till buds, tillverkad och fullt ren dryck, framställd av uteslutande malt och humle som ingredienser, vilken dryck nu under en längre följd av år vunnit stadgat anseende bland den stora allmänheten såsom enda lämpliga ersättning för s. k. starkare maltdrycker, enär denna innehåller högst $2\frac{1}{4}$ % alkohol, enl. den av riksdagen antagna förordningen om tillverkning av maltdrycker av den 7 aug. 1907.

Äsyftade dryck, som vi kalla Lagrat svagdricka, leverera vi å såväl hartsade kärl i alla storlekar som å buteljer om $\frac{1}{3}$ liter.

För leveranser till kungl. flottan, avseende förvaring under längre tid, garantera vi lika lång hållbarhet, som för de skattepliktiga maltdryckerna, samt å flaskor om $\frac{1}{3}$ -dels liters rymd, minst en månad.

Största tillverkare inom landet av denna dryck, kunna vi åta oss obegränsad leverans och till fördelaktigaste priser.

Stockholm den 20 juli 1914.

Högaktningsfullt

Aktiebolagets Stockholms Bryggerier
Grönwalls Bryggeri
Karl Hagen.»

Andra kammaren biföll sitt utskotts hemställan, varefter ärendet blivit av första kammaren hänvisat till dess första tillfälliga utskott.

Utskottet.

Enligt gällande spisordning vid flottan ingår i manskapets middagsportion 33 cl. öl, dock ej till skeppsgosse, varjämte fartygschef äger att som extra förplägnad även anbefalla utdelning av samma myckenhet öl utom till skeppsgossar. Den, som det önskar, kan dock låta hela sin portion öl eller del därav innestå mot kontant ersättning. Något annat tillfälle för manskapet än de nämnda att ombord erhålla vare sig öl eller annan alkoholhaltig dryck finnes ej.

För officerare och underofficerare finnas inga bestämmelser eller inskränkningar av liknande beskaffenhet.

Det synes utskottet, som tillmätte motionären manskapets och officerarnas ovannämnda förmåner ett alltför stort inflytande beträffande tjänstens behöriga skötande ombord. De farhågor motionären i sådant avseende ger uttryck för torde väl dock knappast kunna anses berättigade, därest tillbörlig skillnad göres mellan bruk och missbruk av spirituösa drycker. För sin del håller utskottet före, att såväl manskapets rättighet att till middagsmåltiden erhålla $\frac{1}{3}$ liter öl som officerares och underofficerares rätt att även ombord å flottans fartyg förtära självvalda drycker i förevarande avseende hava mycket ringa betydelse. De sjömilitära myndigheterna hava ju också i samband med 1913 års motion i föreliggande ämne enstämmigt uttalat, att några olägenheter av nuvarande förhållanden icke framträtt.

Andra kammarens utskott tyckes förmena, att genom den ifrågasatta reformen ett bidrag skulle givas till våra värnpliktiges uppfostran till starka och goda karaktärer. Enligt utskottets mening torde emellertid genom en tvångsabsolutism av förevarande slag föga vinnas i den av andra kammarens utskott angivna riktningen. Däremot torde måhända vissa skäl tala för att resultatet i många fall bleve ett helt annat.

Såsom ovan visats, är det öl, som utspisas, till sin kvantitet noga bestämt och utspisningen försiggår under en kontroll, som avlägsnar varje farhåga, att missbruk därvid kan uppstå. Den, som icke mot kontant ersättning vill avstå från sin ölportion, är alltså hänvisad att endast med stor måtta bruka nämnda dryck. Det torde väl kunna ifrågasättas, huruvida icke ett sådant förfarande ur uppfostringssynpunkt är mera värdefullt än ett förbud, vars verkningar icke sträcka sig utom relingarna.

Frågan om spirituösa dryckers, enkanneligen ölets, förekomst å flottans fartyg synes emellertid utskottet böra betraktas även ur andra synpunkter än de nämnda.

Vad ölutspisningen till manskapet beträffar, vill utskottet framhålla, att av de sjömilitära myndigheternas i ovannämnda sammanhang gjorda uttalanden i ämnet framgår, att ingen annan lämplig måltidsdryck än öl då fanns, som kunde anses besitta egenskapen att kunna förvaras längre tid utan att försämrast. Det av Aktiebolaget Stockholms Bryggerier Grönwalls svagdricksbryggeri vid samma tid avgivna intyget garanterade då det lagrade svagdrickats hållbarhet under längre tid endast under förutsättning av jämn och lämplig temperatur i förvaringsrummet. Under längre färder kunde givetvis sådan förvaring icke åstadkommas. Nu har

emellertid i den till andra kammarens utskott fogade bilagan nämnda bolag betydligt utsträckt garantien i avseende å hållbarhet. Utan att vilja närmare ingå på frågan, huruvida denna åtskillnad mellan de nämnda intygen har sin grund i numera förbättrade tillverkningsmetoder, vilket skulle kunna innebära en förhoppning om att inom en nära framtid erhålla en med ölet fullt jämförlig, ehuru alkoholsvag dryck, vill utskottet dock ifrågasätta, huruvida det allenast genom ovannämnda, av den eventuella leverantören utfärdade intyget kan anses ådagalagt, att den nämnda alkoholsvaga drycken i fråga om hållbarhet, näringsvärde och smak kan på ett tillfredsställande sätt ersätta ölet såsom måltidsdryck.

Vad beträffar officerares och underofficerares rätt att ombord å flottans fartyg förtära spirituösa drycker, förefaller det utskottet, som vore det föga lämpligt att beröva nämnda kårer en rättighet, som de icke missbrukat. Det må ock förtjäna påpekas, att det här i regeln icke är fråga om män av manskapets ålder. Att åt dem, som under stor del av sitt liv äro hänvisade att årligen långa tider vistas om skeppsbord, inrymma större personlig frihet i förevarande avseende än åt manskapet kan icke gärna såsom andra kammarens utskott vill göra gällande framträda såsom en klasslagstiftning. Manskapet utgöres ju f. ö. till större delen av värnpliktige från samhällets alla klasser. Den större friheten för officers- och underofficerskåreerna innebär sålunda icke något privilegierande av någon särskild samhällsklass, låt vara att en billig hänsyn tagits till den högre levnadsåldern och den längre tjänstetiden.

För sin del vill emellertid utskottet utan tvekan instämma däri, att ett nyktert levnadssätt bland våra militärer är av största betydelse vid fyllandet av deras ansvarsfulla uppgift. Om utskottet likväl ställer sig avisande gentemot förslaget, beror detta således icke på bristande intresse för nykterhetens främjande, utan därpå, att utskottet av motionärens och andra kammarens utskotts motivering icke finner sig övertygat om att det förbud, varom fråga är, i nämnda avseende äger någon betydelse.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att första kammaren icke måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Stockholm den 25 augusti 1914.

På utskottets vägnar:

HUGO HAMMARSKJÖLD.

Vid förevarande ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit: herrar Hammarskjöld, Hallberg, Sandler, Pettersson, Valerius Olsson, Oscar Olsson och Carlsson.

Reservationer

av herrar *Sandler, Pettersson* och *Oscar Olsson*.
